

je bil najbolj enoličen in dolgočasen. Ves čas ne vidiš drugam kakor v nebo. K temu se je pridružilo še to, da se nismo nikoli čutili prav varne v tem gozdu. Dasi se nam ni nikoli ničesar pripetilo, vendar smo vsakokrat zadihali prosteje, kadar smo ga imeli za seboj, pa naj smo šli proti Ljubljani ali domov. Zato ni čuda, da sta v nas zamrli veselje in razposajenost na tem delu pota. Nekaj so vplivali spomini na krute graščake, nekaj gozdna samota, dosti pa tudi šesturna hoja.

Ko smo pa stopili na Reber, na kateri kraljuje cerkva sv. Antona, in smo zagledali lepo dolino dobrepoljsko, ki se nam odpre hipoma vsa naenkrat in ki je bila cilj naše poti, smo zopet oživali. Iz naših udov je izginila vsa utrujenost in stopali smo lahkinih korakov, vedrih lic in toplih src. Zavriskali smo od veselja in zapeli. Saj smo gledali pred seboj svoj rojstni kraj tako lep in tako ljubljjen. Razprostiral se je pred nami, kakor bi ga imeli na dlani: dolga, a ne široka ravnina, zavarovana od vseh strani z griči in hribi. Po njej so pa posejane lepe vasi.

Še eno urico ali pa pol in že bomo doma, doma!

Ej, kako se bo prijetno greti v zapečku, kako si bomo pravili na sveti večer povesti in se razgovarjali o tem in onem! Kako bomo poslušali tajinstveno brnjenje božičnih zvonov! In k polnočnici pojdemo z bakljami, da se bo videlo daleč na okolo. Pod nogami bo škripal sneg, a v srcih, v dušah nam bo tako toplo, tako prijetno, kakor more biti le doma in samo o božiču.

***
JOS. VANDOT:

Povest o Čavnu.

1.

ač živita daleč od rodnega kraja. Daleč tam doli živita ob ravnem mestu, ki mimo njega hiti brza Kolpa. A Kolpa je zamazana in komaj gleda, da se umije v bistri Savi, ki jo čaka tam za jelševjem onkraj visokega Starega gradu. Zato pa tako hiti Kolpa mimo mesta, ker jo je menda sram, da se je umazala v svojem dolgem teku skozi močvirno polje. In Tejo in Verica gledata Kolpo, pa se spominjata na bistro Sočo, ki šumi skozi njuno domovino in je vesela in poskočna. Zato pa sta časih žalostna in slabe volje. Kar na vrt se splazita za hišo in sedeta na leseno klop. Tedaj pa položi Tejo samo prst na čelo, in Verica se samo nasmeje.

In glej — pa ni več žalosti in tudi slabe volje ni več. Tejo in Verica pa sta daleč tam ob veseli Soči in nič več ne vidita in slišita umazane Kolpe. Goriška ravninica se smeje krog njiju, in zeleni hribčki ju pozdravljajo vseokrog. Visoka Sveta gora drhti nad njima v radostnih solčnih žarkih; a pod goro šumi vesela Soča, šumi tako lepo in prijazno, da se morata Tejo in Verica smejati v velikem, veselju. O, Tejo je položil samo prst na čelo, in Verica je pokazala svoje zobke — na, pa sta že doma in ni jima treba biti daleč v tujini. Tejo se nasloni s hrbtom ob klop in pripoveduje. Verica ga pa gleda in posluša in se smeje. Zato se smeje, ker je doma in vidi Sočo in lepe goriške hribčke.

»No, vidiš, Vera, kako hitro prideva midva čez hribe in doline v naš veseli kraj!« pravi Tejo in se namuzne v svojem veselju. »Kar za čelo sem se prijel, pa vidim spet našo hišico in naš lep vrt. Sveto goro vidim in sivi Čaven, ki se dviga tam nad vipavskimi gorici. Pa solnce sije vseokrog in ptiči prepevajo... Ali jih vidiš in tudi slišiš vse, Vera?«

Verica se nasmehne in pokaže zobke; zakaj tudi vse njene misli so tam na daljnem domu sredi veselega juga. »Vidim, vidim, Tejo!« odvrne naglo. »O, lepo slišim ptičke, ki prepevajo na našem vrtu. Pa tudi rožice cveto tamkaj. A najlepše cveto na moji gredici... Ali jih vidiš, Tejo?«

»Hm, kaj bi jih ne videl?« pravi Tejo. »Saj čutim celo njih vonj. Pa bi jih ne videl? — A rečem ti, Vera, da ti bom povedal zdajle nekaj, česar nisem še nikomur pripovedoval. O Čavnu ti bom povedal; kako je bilo, ko sem jaz pri njem gostoval. Saj vidiš Čaven tudi ti, kakor ga vidim jaz ravno zdajle. No, ali ga vidiš?«

»Vidim ga, prav dobro ga vidim,« odgovori Verica. »Nad vipavsko dolino se dviga in je ves plešast po glavi. Pa zakaj je plešast? Ali veš, Tejo?«

»I, kaj bi ne vedel!« se namuzne Tejo in zamahne z roko. »Saj ti hočem vse povedati. Ti me samo poslušaj in glej, da mi ne boš nagajala, dokler pripovedujem... Torej takrat je bilo, ko si bila ti še majhna in si znala komaj šele po štirih hoditi. Javkala si neprestano in si me dražila, da nisem imel nikjer miru. Ušesa so me bolela na vso moč, da sem se kar praskal za njimi. Bil sem že velik — hm, samo za deset prstov manjši nego zdaj. A junak sem bil, tako velik junak kot zdaj in se nisem bal niti najhujšega petelina. Kar v prste sem zažvižgal — pa je pobegnil petelin, in tudi sosedova mačka je pobegnila vsa prestrašena. Zato pa mi je bilo hudo, ker nisem mogel tebe ugnati, da bi ne javkala več in bi mi ne nagajala več. In izmislil sem si nekega jutra nekaj poštenega. Kar vstal sem zarano, pa sem se napotil po vipavski dolini proti Čavnu. Do Črnic sem prišel, pa sem jo krenil naravnost po strmi poti navkreber. Dolgo, dolgo hodim po samotni poti in pridem na vrh. A z vrha jo mahnem proti črnemu gozdu, ki se razteza za Čavnom.

— Dober dan Bog daj, Tejo Gregoričev! Kam pa jo mahaš tako prevzetno in samozavestno? No, ali me ne slišiš? Ali mi nočeš odgovoriti? —

Slišal sem debel glas nad sabo. Zato pa gledam in gledam, kdo me nagovarja. Ničesar ne vidim, pa naj se oziram še tako okrog sebe. Tedaj pa hrkne nekaj nad mano, prav nevšečno hrkne. Glej ga no! Tam gori na vrhovih visokih smrek ti sedi dedec, velik kot gora. Reži se mi naravnost v obraz in je tako kosmat po obrazu, da se mu vidijo samo oči in veliki, beli zobje. — »No, kdo pa si ti, dedec?« ga vprašam. »Zakaj me pa izprašuješ? Saj vidiš, da grem za nosom in nikamor drugam...«

»Hek, hek,« se posmeje kosmati dedec tam gori na smrekah. »Prevejan pa si, Tejo Gregoričev, in kratkih besedi... Lej, lej — jaz sem divji mož Čaven. Tu na smrekah se solnčim zdaj, ker mi je v mojem brlogu nekaj prehladno. Pa tudi na smrekah ni kaj posebno toplo. Povrhu mi pa še nagajajo pretete veverice. Kar po bradi in laseh mi skačejo, pa se ne zmenijo prav nič za mojo jezo. Dve sta me še celo

pograbili za bradavico na nosu. Nevšečnici sta pač mislili, da rastejo na mojem poštemem nosu orehi. Da bi ju pišče brenilo zato! Kar zlovoljen sem in kar na Sveto goro pojdem. Tam bom sedel vsaj v miru in mi ne bo nihče nagajal... Hek-hek...«

»Oj, stric Čaven!« mu pravim jaz. »Kako boste pa sedeli na Sveti gori, ker ste tako veliki in široki? Ne verjamem vam, da bi mogli.«

»Kako ne bom mogel?« mi odvrne divji mož. »Mar misliš, da bom sedel danes prvokrat tamkaj? Ej, saj sedim skoro vsak dan na Sveti gori. Tam kraj cerkve sedim, pa kadim pipo, da se delajo megle nad Gorico. Ker nimam pljuvalnika, pa pljunem kar v Sočo, da je voda še bulj huda in dere in raste, da joj! A kaj meni mar tega! Prekrižam si noge ravno nad Sočo in jih naslonim na skalnati vrh soseda Sabotina... In tako se grejem lepo in pušim, pušim, pa dremljem po malem. Kaj me nisi videl še nikoli na Sveti gori, Tejo Gregoričev? Hek-hek, čudno, čudno!«

»Nisem vas videl še nikoli, stric Čaven,« odvrnem jaz. »Saj res — pipo imate velikansko — še večja je kot naša hiša. To morate pač dosti tobaka pokaditi. Pa kje vzamete toliko tobaka, stric Čaven?«

»Na Hrvatsko hodim ponj,« odvrne divji mož. »Tam mi ga zasadi seljak spomladi celo polje. Jeseni pa ga grem iskat. Saj nimam daleč tja. Enkrat stopim — pa sem na Hrušici. Drugič stopim — in stojim na Rogaški gori. Tretjič stopim — glej, pa sem na Gorjancih. A pol četrta stopinja me postavi h Kolpi. Tam imam ladjo. Ležem vanjo in veter malo zapiha — na, pa se ustavim tam doli ob Savi. Ladjo si naložim do zadjega kotička s tobakom — pa hajdi domov! Dvignem ladjo iz vode in jo kar ponesem na hrbtu domov. Pa kadim, vse leto kadim, da kar poka in se delajo megle krog mene. Ali mi verjameš, Tejo Gregoričev, ki si prevejanec, da mu ga ni para okrog in okrog? Ha, ali mi verjameš?«

»I, seveda vam verjamem, stric Čaven,« pravim jaz. »Saj vi se nikoli ne lažete. Dedec ste, da je treba iskati po svetu vam podobnega... Pa ker sem vas ravno našel, vas prosim, da bi mi malo pomagali. Glejte, stric Čaven, junak sem, da le kaj! Še celo petelina in sosedove mačke se ne ustrašim; pa bi se bal česa drugega? A veste, sestrico imam doma, ki se šele uči hoditi po dveh. Vera ji je ime in vedno javka in me draži... Vi pa ste pametni, stric Čaven. Zato mi pa povejte, kako naj užnem sestrico, da mi ne bo več nagajala. O, rad vas bom imel zato in bom povsod govoril, da ste moder dedec.«

»Glej ga — prevejanca!« zagode Čaven na smrekah. »No, pa ker si ravno ti in govoriš tako junaško, ti povem, kako se ubraniš, da ti sestrica ne bo javkala in ti nagajala. Veš, namaži si obe ušesi z mastjo

zjutraj zarano, ko še ne bo solnca. Sedi potem lepo za mizo in ne smeš nič godrnjati. Pa čakaj, čakaj, da sestrica doraste in bo tako velika kot ti. Tedaj boš pa videl, da ne bo javkala nič več in ti tudi nagajala ne bo. Hej, kaj veš zdaj vse, Tejo?»

Divji mož se skobaca s smrek in me pograbi z roko. Samo enkrat prestopi, pa že stoji na Sveti gori. Roko iztegne — in kakor bi trenil, me postavi ravno na domači prag. Hm, jaz pa sem se smejal, da sem se tolkel po kolenih. Videl sem ga, kako je sedel na Sveti gori. Velikansko pipo je imel v ustih in je puhal, da so se delali oblaki na nebu. Z nogami pa je cepetal po skalnatem Sabotinu, da se je valilo kamenje navzdol in je padalo v razpenjeno Sočo... Jaz pa sem napravil tako, kakor mi je bil velel. Hm, počakal sem, da si zrasla. In zdaj mi ne javkaš več, Vera. Samo nagajaš mi še časih. No, pa potrpi in čakam, da te bo minilo tudi to. Ali bom še dolgo čakal? Kaj misliš, Vera?»

Tejo se je namuznil. Verica ga je gledala v početku vsa osupnjena in se je čudila. Verjela je vse, kar je pripovedoval bratec, in še na misel ji ni prišlo, da se bratec nemara norčuje iz nje. Nasmejala se je lepo. Črna očesca so se ji zasvetila in stresnila je s svojimi lepimi lasmi. — »Hm, bomo videli,« se je zasmejala Verica. »Morda boš čakal še dolgo, Tejo. Če boš pa priden in če mi boš še kaj povedal, pa bom gledala, da ne boš čakal predolgo. Res, res, Tejo!«

Verica se je zasmejala še enkrat in je zbežala z vrta.

2.

Verica je imela krasno punčko. Zlate lase je imela punčka in se je neprestano smehljala. O, smehljala celó, kadar je spala. Vsako jutro jo je morala Verica zbuditi, ker drugače punčka ni vstala, ampak je spala kar ves dan in se je smehljala zadovoljna in srečna. Seveda, Verica ni pustila nikoli, da bi punčka predolgo spala. Saj Verica ni mogla biti brez punčke in ji je bilo dolgočasno, če je ni pestovala. Zato pa jo je oblekla vsako jutro v lepo obleko. Govorila ji je prijazne besede, pa jo je odnesla na vrt, kjer so prepevale vesele ptice. In Verica je poslušala tam na klopci ptice. Punčki je pripovedovala, kaj pojejo ptice. Saj je Verica dobro vedela, kaj pojejo ptice. Hm, če pa ni vedela, si je izmislila kar sama. Ali pa je vprašala mamico, a še največkrat skrbno staro mamico, ki ve vse in pač tudi dobro ve, kaj prepevajo ptice. Zato pa je Verica znala in je tudi kaj lahko pripovedovala svoji punčki na vrtu. »Hi-hi, ti punčka!« je pravila Verica. »Ravnokar poje kos svojo najlepšo pesem. Ali pa

veš tudi, o čem poje? O tebi poje, samo o tebi, punčka! Zaspānkala si danes, pa nisi videla, kako je vzšlo solnce. Ravno to poje zdaj črni kos in se ti posmehuje, ker si taka zaspanka. Ali ne čuješ kosa, punčka?»

A punčka ni utegnila odgovoriti. V tistem trenutku je pridrvel do klopi sam Tejo. Odrinil je ubogo punčko v stran in je sam sedel na klop. »Kaj se boš repenčila nad punčko!« je dejal. »Saj te ne sliši, ker ima ušesa zamašena. A ti poslušaj mene, ti, Vera! Da bi ti vedela, s kom sem ravnokar govoril! Pa saj ne ugameš, pa četudi ugiblješ sto let... Veš, koga sem videl danes? Samega divjega moža Čavna sem videl, ti rečem, Vera.«

Verica je sklenila roke in se je začudila. »Čavna si videl? Pa kje si ga videl? — I, Tejo, če me nimaš zopet za norca kakor včeraj...«

»Oha, oha!« je dejal Tejo. »Kar poslušaj, pa boš vedela. Ob Kolpi sem bil, kjer razkladajo ladje. Pa privrši sem gori od Save velika ladja. Gledam in gledam. Pa vidim kosmato glavo, kot jo ima Čaven. Pa se razveselim in zavpijem: Hej, stric Čaven! Postojte, postojte, da mi kaj poveste! Kam se vam tako mudi, stric Čaven? — Ladja se res ustavi, in Čaven pokuka še bolj iz nje. Zasmeje se, ko me zagleda, pa reče: »Glejte ga no — prevejanca! Pa kaj delaš tukaj? Hm, mislil sem si, da so te že davno požrli Lahi tam za Gorico.« — Niso me, pa me tudi ne bodo, mu odvrnem. Tu živim zdaj, ker sem lepo prost; a na Goriškem bi me zdaj mikastili Lahi. A Lahov ne morem videti. Zato pa sem prišel semkaj in čakam, da se povrnem na svoj dom, ko jo odkurijo Lahi preko Soče.«

»He-he,« se mi posmeje divji mož. »Čakaš, čakaš in boš dočakal, kakor si dočakal, da ti je zrasla sestra in ti zdaj nič več ne nagaja. Pa ti je dobro tukaj, ti prevejanec?«

»Kako bi mi ne bilo dobro?« mu rečem. »Vsega imam zadosti in lepo živim... A vam, stric Čaven, se čudim, da še živite. Ali vam niso Lahi še odrezali plešaste glave? Ali vas pusté, da mirno kadite pipo na Sveti gori in cepetate z nogami po Sabotinu? Ali vam še nagajajo veverice, ker mislijo, da rastejo na vašem nosu orehi? Ha, stric Čaven?«

Pa zahrka Čaven, da se ladja kar strese in vstanejo veliki valovi na gladini Kolpe. »Kaj govoriš, prevejanec?« vzroji Čaven. »Meni bi odrezali Lahi glavo? Meni, praviš, Tejo? — Hehe, še so premajčkani, in Čaven jih niti ne vidi pod sabo. Kakor mravljice so, in meni je samo treba, da popihnem malo skozi nos. Pa bodo frčali, da se še ogledati ne bodo mogli. In še vedeli ne bodo, odkod so pravzaprav prileteli. Tako ti rečem, Tejo, in ti si zapomni moje besede.«

»Pa zakaj že zdaj ne pihnete skozi nos, stric Čaven?« ga vprašam. »Vem, ljudje že komaj čakajo, da jim pride svoboda. Tako lahko bi vam bilo; a vi nočete, stric Čaven, ker se nemara bojite.«

»Nos bi ti zafrknil, če bi ne bil ti, Tejo,« mi odgovori divji mož. »Mar misliš, da se stari Čaven boji? O, ni se bal še nikogar, pa se tudi ne bo... Pa zakaj ste vi na svetu, ha, zakaj? To te vprašam, ti prevejanec! Pa mi odgovori, zakaj ste vi na svetu? Vaša je zemlja tam na jugu, vaša in božja. A nikogar drugega! Vi pa pojdite in živite na tisti zemlji, ki je vaša, in veselite se tam svoje svobode. Saj imate roke in glave, pa vam bo lahko, da obdržite svojo zemljo. Čemu bi se trudil in potil stari Čaven za vas? Saj mu ni treba, ni treba...«

»Oj, stric Čaven!« pravim jaz. »Zakaj govorite tako in nam nočete pomagati? Saj bi jaz sam šel in bi osvobodil našo lepo domovino. A glejte, stric Čaven, majhen sem še, pa ne morem iti v boj, ker ne znam še niti sabljice vihteti. A vam bi bilo lahko. Če že nočete sami zapoditi lačnih tujcev, pa bi vsaj nam pomagali.«

»Kaj govoriš tako, Tejo!« mi odvrne Čaven. »Kaj mi govoriš o slabosti, ko ni treba? Seveda, mlad si še in majhen. A rečem ti, da pride čas, ko dorasteš ti in tvoji tovariši. Tedaj pa boste znali sukati sabljice. Zavihtite jih in sedete na brze konjičke. Pojezdite daleč tja na jug, kjer vas že čaka užaljena Soča. In videli boste, kako bodo bežali sovragi preko Soče, ki jih ne bo pustila več nazaj v svoje kraljestvo. A če vam bo znabiti predla slaba, oj, Tejo, tedaj se pa spomni name. Trikrat zasuci meč, da se zasveti v jasnem solncu, in trikrat me pokliči! Takrat pa stopim jaz iz svojega brloga, pa ti pomorem. In podila bova sovrage daleč, daleč, da ne bodo znali nikoli več v naše solnčno kraljestvo... Do takrat pa bodi priden in se uči, uči in postajaj vsak dan močnejši in hrabrejši! Spominjaj se Čavna in njegovih besedi! Tisti dan pride kmalu — dan osvobojenja pride! Tisti dan pa se vidiva spet in dogovoriva se do dobrega. Zato pa na snidenje, Tejo! Mudi se mi domov in rad bi že zopet kadil na svoji gori pošteno pipico hrvatskega tobaka. Na snidenje, Tejo!«

Tako mi je rekel Čaven in je sklonil glavo nazaj v ladjo. Ladja pa je bila polna tobaka in je bila tako težka, da jo je voda komaj zdrževala. Gledal sem ladjo in sem postal radoveden. »Stric Čaven,« vprašam divjega moža. »Kako pa boste spravili tobak čez mejo? Ali se ne bojite Lahov, ki prežijo na meji? Vzeli vam bodo tobak, ker vi tihotapite preko meje. Ali ni res, stric Čaven?«

Čaven se ozre še enkrat name in se zasmee, da se ladja prične gibati. Z dolgo roko mi pomigne, pa reče: »Hej, hej, Tejo! Ni ga še Jugoslavija rodila človeka, ki bi se bal Lahov. Pa bi se jih Čaven bal?«

Hm, kar poizkusijo naj mi vzeti tobak, pa jih bo nesel sam veter, da še kihnuti ne bodo mogli! Prestar je že Čaven, da bi pustil komu, da bi ga spravljal v slabo voljo in jezico. Oj, Čaven ne pozna šale — da boš vedel ti, prevejanec Tejo, in da bodo vedeli tudi nevšečni Lahi. O, le naj poizkusijo!»

Še enkrat se je Čaven zasmel; potem pa je šinila ladja kot veter po Kolpi navzgor in je izginila kar hipoma za ovinkom. Jaz pa sem stekel semkaj na vrt, da povem tebi vse. Oj, Vera, tako je bilo in tako mi je govoril Čaven. Ti pa lepo verjemi vse in se čudi.«

In Verica se je res čudila in je kar strmela in gledala bratca. A Tejo je vstal. Roke je prekrižal na prsih. Vzravnal se je in je vzbočil prsi. »Poglej me, Vera!« je rekel. »Samo poglej me in mi reci, če nisem junak. Le reci, če moreš!«

Verica se je čudila še bolj. »Oj, Tejo!« je dejala. »Junak si, velik junak! Pa ko dorasteš in boš velik kot oče, boš pa še večji junak. Joj, to bodo bežali Lahi iz Gorice, ko se jim pokažeš in zavihtiš sabljico! Kar jokali bodo in te prosili, da se jih usmili! Pa se jih ne smeš usmiliti, Tejo! Saj se tudi oni niso nas usmili in so nas kar zapodili z doma.«

»No, ali vidiš?« je rekel Tejo moško. »Sama praviš, da sem junak in da bom nekoč še večji junak. Zato pa, Vera, premisli vse in pridi tudi do spoznanja, da se velik junak ne sme pečati s takimi punčkami, kakršna si ti in tvoja punčka. O, junak ima drugega dela zadosti in polno glavo skrbi. Zato pa kar grem in se bom učil vsega in bom čakal, da postanem še večji junak. Takrat pa pride tisti dan, ki mi je o njem ravnokar Čaven govoril. Hej, in zavriskali bomo ob Soči, da se bo slišalo po vsem svetu! Takole, Vera, bomo zavriskali — hej...«

In Tejo je res zavriskal na ves glas in je odkorakal z vrta. Verica je gledala za njim in se je smehljala vsa vesela in zadovoljna. Stisnila je punčko k sebi in ji je govorila: »Oj, punčka! Ali slišiš? Še bova videli Gorico in poslušali tam krasne ptice. Samo počakajva, da Tejo doraste in bo še večji junak kot zdaj... O, da bi ti vedela, kako lepo znajo tam ob Soči ptice prepevati! Da bi ti vedela, punčka! Pa bi nikoli ne mislila več na spanje in tudi v jutru bi več ne zaspančkala solnca, kakor si ga danes... Oj, punčka, ti moja punčka...«

Verica se je smejala v velikem veselju. Punčka jo je gledala s svojimi živimi očmi in se je smehljala, o, tako lepo smehljala z rdečimi, milimi usteci...

NAŠA KRALJICA IN PRESTOLONASLEDNIK PETER